

رتال جامع علوم انسانی

اشاره:

یکی از مهم‌ترین شئون زندگی انسان، منزلت اجتماعی اوست که با عوامل مختلفی از جمله چگونگی حضور در جامعه خصوصاً از لحاظ ظاهری و نوع پوشش در ارتباط است. انسان‌ها در پناه محافظت، احساس آرامش می‌کنند و هر چه محافظت و پوشش کامل‌تر شود، درصد امنیت و حفاظت نیز بالاتر می‌رود. «پوشش» از نظر لغوی به معنای پوشاندن چیزی است و اصولاً هر چیز که روی چیز دیگر را بپوشاند، «پوشاک» می‌باشد.^۱ «لباس» از ریشه «لبس» به معنای پوشاننده است.^۲ به تعبیر بسیاری از افراد، پوشش مناسب؛ شامل آراستگی، وقار و نظم در ظاهر می‌باشد. محیط کار، تحصیل و پژوهش، کوچه و خیابان و ... هر یک به اقتضای خود، پوشش خاصی را طالبند که این پوشش، فرهنگ خاص آن محیط را نمایان می‌کند. از میان مراکز مختلف، مهم‌ترین بخش و سازمانی که از هر جهت در رشد و تعالی و ترویج فرهنگ جوامع مؤثر می‌باشد؛ مراکز آموزشی، به ویژه مراکز آموزش عالی هر کشور است.

اهمیت پوشش در ملل عالم

اجتماعی

مهیا زاهدین لباف

«شیوه لباس پوشیدن ما می‌تواند در جهت تثبیت یا براندازی وجوه گوناگون هویت؛ از قبیل جنسیت افراد، نژاد، طبقه اجتماعی و سن، عمل کند.» استوری

نکته جالب توجه در محیط مقدس آموزش و تعلیم در میان تمام کشورها، وجود قوانین مشترک، شامل کیفیت پوشش حرفه‌ای و مناسب و تطابق آن با محیط درس و تحصیل، همچنین وجود دستورالعمل متناسب با آن می‌باشد. علت و ضرورت ضوابطمند بودن پوشش در محیط آموزشی، نه تنها باورمندی بر اصول ارزشی - که اصولاً حاکی از جهان‌بینی دولت‌ها و قانون‌گذاران است -؛ بلکه بر مبنای ضرورت‌های محیطی و ایمنی و آرامش روحی و روانی متناسب با پیشرفت کار و پایبندی به قوانین خاص می‌باشد.

نوع لباس و پوشش زنان در محیط کار و تحصیل، نشانگر شخصیت و وقار و متانت زنانه آن‌ها و برای مردان نمودی از خوش‌سلیقگی، آراستگی و پایبندی به اصول محیط اجتماعی می‌باشد.

زحمت حجاب برای زنان، حق بیمه‌ای است که زنان برای تأمین سلامت روحی - روانی خود می‌پردازند؛ زیرا حجاب؛ مانع جریان یافتن هوای نفس و نگاه‌های آلوده و فسادآمیز به حریم پاک زنانه می‌باشد. نوع پوشش زن، معرفت عقیف یا هوس‌انگیز بودن اوست که موضع‌گیری مرد را در برابر او مشخص می‌کند.

پوشاک با توجه به جنس، رنگ، شکل و دوخت؛ زمانی معنای فرهنگی یافت که جوامع انسانی توسعه یافتند و فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ظاهر شدند و عقاید و آرمان‌های قومی و مذهبی پدیدار گشتند. چنانچه امروز هر بخشی از پوشاک و آرایه‌های مربوط به آن، بنا بر ویژگی‌های فرهنگی محیطی که در آن‌جا مورد استفاده قرار می‌گیرد، دارای اهمیت می‌باشد. در محیط آموزش به ویژه در دانشگاه‌ها، لباس عامل پراهمیتی در جهت تبلور شخصیتی اجتماعی انسان‌ها محسوب می‌شود.

قانون‌مندی شدن پوشاک

پدیده پوشش، ارتباطی مستقیم با ویژگی‌های مختلف فردی و اجتماعی انسان دارد و از دیدگاه‌های مختلف؛ از قبیل روان‌شناسی، اخلاق، اقتصاد، جامعه‌شناسی، مذهب، قانون، تاریخ و جغرافیا قابل بررسی است. همان‌طور که گفته شد، منشأ اصلی پیدایش لباس، نیاز به محفوظ ماندن، عقیف بودن و زیبا نمایان شدن است. اگر به گروه‌های گوناگون اجتماعی نگاه کنیم، می‌بینیم که لباس زنان، مردان و کودکان با یکدیگر متفاوت است، پوشش روستاییان و شهرنشینان به یک گونه نیست و اصناف و صاحبان حرفه‌های گوناگون نیز به تناسب کار خویش، لباس خاص بر تن می‌کنند.

معمولاً مذاهب نیز درباره نوع لباس، دستورهایی دارند. جهانی که مردم می‌سازند و در آن زندگی می‌کنند، تا اندازه زیادی تحت تأثیر جهان‌بینی آنان است. جوامع مختلف، بسته به این که نسبت به هستی چه بینشی داشته و چه معنایی برای زندگی قائل باشند و چه ارزش‌هایی را بر جهان حاکم بدانند، سبک و اسلوب خاصی در ساختن شهر، خانه، پوشیدن لباس و نظایر آن‌ها خواهند داشت.

پوشش افراد بدون نیاز به کلام، از یکسو هویت اعتقادی، قومی و اجتماعی، نژادی و سرزمینی را مشخص می‌سازد و از سوی دیگر ویژگی‌های شغلی، سیاسی، مذهبی، شأن و منزلت اجتماعی، اقتصادی، طبقاتی را هویدا می‌سازد. اهمیت توجه به پوشش تا به حدی است که دولت‌مردان و صاحبان و مدیران محیط‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی، دست به تدوین قوانین ویژه در این رابطه می‌زنند؛ قوانینی که اجرای آن برای افرادی که وابسته به آن مجموعه می‌باشند، الزامی است و تخطی از آن عواقبی را به دنبال خواهد داشت. افزایش دخالت دولت‌ها در امور خصوصی و شخصی و سلیقه‌های افراد، گاه ناشی از تمایل آن‌ها به نشان دادن اقتدار خود و گاهی برخاسته از تفکر و ایدئولوژی آن‌ها می‌باشد.

نحوه پوشش افراد جامعه، یکی از

حوزه‌های ورود دولت‌ها می‌باشد که طی قرون گذشته نیز توجه زیادی به آن شده است. بی‌شک پوشش و لباس مردم در هر جامعه‌ای، برخاسته از عرف، دین و قانون خاص آن جامعه می‌باشد.

پوشش عرفی

«عرف» قاعده‌ای است که به تدریج و خود به خود میان همه مردم یا دسته‌ای از آن‌ها به عنوان قاعده‌ای الزام‌آور مرسوم شده است. «عادت» عبارتست از آداب و رسوم اجتماعی که در برقراری نظم اجتماعی مؤثر بوده و کارکردی چون قانون و گاه فراتر از آن دارد.^۵ تا جایی که می‌توان گفت قانون در مواردی با توجه به عرف تدوین و تصویب می‌شود. یکی از تفاوت‌های قانون و عرف، ضمانت اجرای آن‌ها می‌باشد. ضمانت اجرای عرف افکار عامه است و ضمانت اجرای قانون، قهرآمیز بودن آن و تکیه بر اقتدار دولت می‌باشد.

پوشش دینی

این نوع پوشش برگرفته از احکام دین و شرع است و هر یک از ادیان و مذاهب، بر مبنای اعتقادات خود، حدود آن را معین می‌نمایند. تمام ادیان بر لزوم پوشش کامل و رسمی برای زنان و مردان به هنگام شرکت در مراسم مذهبی تأکید دارند. پوشیدن لباس رسمی، شامل کت و شلوار برای آقایان و لباس‌های پوشیده و همچنین پارچه‌ای به عنوان روسری برای زنان می‌باشد. در برخی موارد پوشش عرفی و شرعی با هم منطبق می‌باشند.

پوشش قانونی

این پوشش معمولاً در مورد کارکنان دولتی و سازمان‌های خاص مورد استفاده است که گاه به شکل لباس‌های متحدالشکل در کارخانه‌ها، ارتش، نیروی دریایی و ... و گاهی به شکل قوانین پوششی در دانشگاه‌ها، محیط‌های اداری و ... به چشم می‌خورد. در محیط‌هایی که مواضع اجتماعی و فرهنگی دارند، هیئت مدیره و سایر دست‌اندرکاران این بخش می‌توانند در کنار ضوابط کاری،

قوانین پوششی را نیز وضع کرده و مجازات تخلف از آن را معین نمایند.

نیم‌نگاهی به قوانین پوششی در دانشگاه‌های جهان

دانشگاه آکسفورد^۶؛ انگلیس

دانشجویان موظفند در مراسم عمومی دانشگاه لباس رسمی بپوشند و از لباس‌های نامناسب پرهیز نمایند. مردان باید ظاهر مناسب و تمیز داشته باشند و پوشیدن لباس‌های باز و بدن‌نما، برای آن‌ها نامتعارف است. اندازه شلوارک‌ها باید تا زانو باشد و موها رنگ طبیعی داشته و از مدل‌های افراطی و نابهنجار پرهیز شود. خط ریش‌ها نباید بیش از اندازه بلند باشند، ریش بزی، گوشواره و دیگر موارد مشابه، غیر قابل پذیرش است.

زنان باید ظاهری آراسته و مناسب داشته باشند. لباس آن‌ها نباید پشت باز یا بدون آستین، تنگ و خیلی کوتاه — بالای زانو — باشد. مدل مو و آرایش باید تمیز، مرتب و به دور از مدل‌های افراطی و رنگ‌های غیرمتعارف باشد. خال‌کوبی برای زن و مرد مجاز نیست و در صورت داشتن، باید پوشیده باشد. پوشیدن کفش الزامی است. دانشگاه لباس رسمی خود را؛ کت و شلوار

تیره، پیراهن سفید ساده، کراوات و جوراب برای مردان و دامن تیره یا شلوار، بلوز سفید، کراوات مشکی، کفش مشکی و در صورت نیاز یک کت تیره برای زنان معرفی می‌کند.

دانشگاه آلن^۷؛ آمریکا

ضوابط لباس دانشجویی برای خانم‌ها و آقایان یکسان است. این لباس‌ها شامل شلوارهای سفید و پیراهن و بلوز بنفش رنگ می‌باشد. البته پوشیدن شلوارک با پیراهن سفید آستین بلند نیز مجاز است. بلندی و سبک لباس، باید متناسب با اندازه شلوار و فیزیکی هر شخص باشد.

هیچ یک از انواع شلوارهای جین، سوئیت شرت، دامن‌های چاک‌دار و تی‌شرت مجاز شمرده نمی‌شود. کفش و کتانی باید ۹۰ درصد سفید و واکس‌زده و تمیز باشد. کفش‌های کرباسی مناسب محیط دانشگاه نمی‌باشند. امنیت، راحتی، کنترل صدا و ظاهر؛ از موارد اصلی و قابل ملاحظه در نوع انتخاب کفش است.

حلقه‌هایی که در سوراخ‌های ایجاد شده در ابرو و زبان یا مناطق قابل مشاهده دیگر نصب شده باشند، مجاز نیستند. در هر گوش حداکثر داشتن دو گوشواره مجاز می‌باشد. جهت حفظ ایمنی اجازه استفاده از

گوشواره‌های آویز داده نمی‌شود. بیش از دو حلقه در هر دست مجاز نمی‌باشد. استفاده از یک گردن‌بند زنجیری که در دسترس و بیرون از لباس نباشد، مجاز است.

مدل موها باید ساده باشد، اگر اندازه موها زیر شانه است، باید جمع شده و به طور مطمئن و ایمن کنترل شود. ریش، سیبیل و خط ریش باید تمیز و مرتب و آراسته باشد. خال‌کوبی‌های قابل رؤیت مجاز نمی‌باشند و آرایش صورت باید در حد اعتدال باشد.

دانشگاه تگزاس^۸؛ آمریکا

موها باید تمیز و مرتب و به رنگ طبیعی باشند. زیورآلات موها باید متعارف و با خوش‌سلیقگی استفاده شود. موهای بلند باید در پشت سر جمع شده و پوشانده شوند. ریش‌ها باید کوتاه و مرتب شوند. ناخن‌ها باید متعارف و مناسب باشند. در صورت استفاده از لاک ناخن، رنگ آن نباید سیاه، سبز، زرد یا زرشکی باشد و تمامی ناخن‌ها باید به صورت کامل و یک‌رنگ لاک زده شوند. استفاده از زیورآلات ناخن و ناخن مصنوعی ممنوع است.

استفاده از عطر توسط زنان و مردان مجاز است، به شرط آن‌که بوی ملایم داشته و برای مخفی کردن بوی بد بدن، مورد استفاده قرار نگیرند. آرایش‌های غلیظ و نامتعارف مجاز نمی‌باشد. عینک‌های آفتابی را در فضای مسقف به شرطی می‌توان استفاده کرد که پزشک آن را تجویز کرده یا برای انجام کار ضرورت داشته باشد.

پوشیدن لباس‌های بدن‌نما مجاز نیست و لباس‌های بدون آستین باید با لباس‌های دیگر پوشیده شود. پوشیدن جوراب الزامی است. جوراب‌های زنانه تزئینی و طرح‌دار نظیر جوراب توری و ... مجاز نمی‌باشد.

دانشگاه استنمپ فورد^۹؛ بنگلادش

پوشیدن تی‌شرت یا زیر پیراهنی زنانه و بی‌آستین مجاز نمی‌باشد. پوشیدن شلوارهای جین، پاره شده و بریده شده پذیرفته نیست. پوشیدن شلوارک قابل قبول نیست. پوشیدن لباس‌های وسوسه‌انگیز و تحریک‌آمیز ممنوع است. پوشیدن دمپایی مجاز نمی‌باشد.

منشأ اصلی پیدایش لباس، نیاز به محفوظ ماندن، عقیف بودن و زیبا نمایان شدن است.

موجود اعم از آموزشی و پژوهشی و فرهنگی در دانشگاه‌ها، به دلیل مشخص بودن چگونگی کیفیت برخورد با این گونه افراد است. مسلماً نامناسب بودن پوشش در محیط فرهنگی و کار، امنیت روانی افراد را به مخاطره می‌اندازد و اختلال در حجاب سبب مخدوش شدن عفاف می‌شود.

عفاف ثمره حجاب و پوشش است، عامل آرامش و سکون انسان و دور ماندن او از عوامل پریشانی و در نهایت باعث رضایت وجدان است. عفاف، موجب احساس امنیت و شرف آدمی است و باعث می‌شود که آدمی بتواند در طول حیاتش درست فکر کند و نیکو تصمیم بگیرد. پاکدامنی در محل تحصیل و کار باید روح حاکم بر محیط باشد و الگوهای جنسیتی و پوششی، در صورتی که به این امر خدشه وارد کنند، باید مطابق شاخصه‌ها، مناسبات و شئونات شغلی تعدیل و تصحیح شوند.

پی‌نوشت‌ها:

۱. عمید، حسن؛ فرهنگ فارسی عمید؛ تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۲؛ ص ۳۴۴
۲. سیاح، احمد؛ فرهنگ بزرگ جامع نوین؛ تهران: اسلام، ۱۳۷۳؛ ج ۲، ص ۱۴۶۶
۳. حداد عادل، غلامعلی؛ فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی؛ تهران: سروش، ۱۳۶۳؛ ص ۸-۹
۴. کاتوزیان، ناصر؛ دوره مقدماتی حقوق مدنی؛ تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۵۳؛ ج ۱، ص ۳۲
۵. همان؛ مقدمه علم حقوق؛ تهران: شرکت انتشار و بهمن برنا، ۱۳۷۵؛ ص ۱۸۸
۶. www.ax.ac.uk
۷. www.allencollege.edu
۸. www.utexas.edu
۹. www.su.edu
۱۰. www.portal.robcok12.tr
۱۱. www.bju.edu
۱۲. حداد عادل؛ همان.

پیراهن‌های بدون آستین، باید همراه با یک بلوز آستین دار، کت یا پولیور باشد. خط یقه لباس، نباید بیش از چهار انگشت پایین تر از گردن باشد.

به هر روی در جوامع قانونمند امروزی، چگونگی وضعیت ظاهری افراد، برخاسته از شأن محیط علمی و فرهنگی و همچنین جلب رضایت عواملی است که در مجموعه، مشغول تعلیم و تربیت می‌باشند. مهم‌تر اینکه در هر جامعه انسانی؛ رعایت نظم، ضابطه و قوانین بومی و خاص هر بخش، در اولویت امور قرار داشته و در جهت دستیابی به اهداف خاص و کار ویژه گروه ضروری است.

اگرچه در جامعه‌های مثل جوامع امروزی غرب، مذهب در خصوص نوع لباس ساکت است و مصالح اجتماعی نیز قانونی برای اندازه و شکل لباس مردم وضع نکرده، باز چنان نیست که قاعده‌ای بر کیفیت پوشش مردم حاکم نباشد و مردم در انتخاب لباس برای محیط‌های خاص آزاد باشند. لباس انسان‌ها در مرحله نخست تابع فرهنگ جوامع آن‌ها می‌باشد و سپس تابع سلیقه و خواست خودشان.^{۱۲}

قانون‌گریزی و پوشیدن لباس‌های نامتناسب، مشخصه انسان‌هایی است که هویت و شخصیت آنان به دلایل مختلف ثبات ندارد. در نتیجه آنان عواقب زشت و ناپسند سلب آسایش و امنیت فکری جسمی - که عدم دستیابی به اهداف را به دنبال دارد - را برای خود تفاخر و امتیاز محسوب می‌کنند. طرد شدن از محیط، عاقبت امور این‌گونه افراد است.

از مهم‌ترین علت‌های وجود ضوابط

کالج رابرت^{۱۱}؛ ترکیه

شلوار رسمی مشکی، سرمه‌ای و نوک‌مدادی یا قهوه‌ای تیره برای پسران و دامن‌هایی با قد متوسط با ترکیب رنگ‌های گفته شده برای دختران، پوشش مجاز دانشجویی محسوب می‌شود. شلوارهای جین و بادگیر (شلوارهایی که جیب‌های زیادی دارند)، قابل قبول نمی‌باشد. دکمه‌های پیراهن‌ها باید بسته باشد. پسران باید یقه لباس‌ها را کامل بسته و کراوات مناسب استفاده نمایند. لباس دختران باید کاملاً اندازه تن باشد.

کلاه و روسری مجاز نیست. دامن‌های تزئین شده با دکمه و رمان و هرگونه تزئین روی لباس قابل قبول نیست. جواهرآلات به جز ساعت و یک جفت گوشواره (برای دختران) مجاز نیست. صندل‌ها و کفش‌های پاشنه بلند و کفش‌های ورزشی سوراخ‌دار مجاز نمی‌باشد و آرایش غلیظ نامتعارف ممنوع است.

دانشگاه باب جونز^{۱۱}؛ آمریکا

ضوابط پوشش برای آقایان: موها باید به سبک مرسوم و سنتی باشد. تراشیدن و خط انداختن و داشتن موهای درهم برهم قابل قبول نیست. رنگ کردن یا های‌لایت موها ممنوع است. اندازه خط ریش، نباید پایین‌تر از گوش باشد. باید تمیز و اصلاح کرده باشند و استفاده از گردن‌بند و گوشواره و دستبند برای آنان غیر مجاز است. هرگونه تتو و سوراخ کردن بدن، غیرقابل قبول است.

ضوابط پوشش برای خانم‌ها: پوشیدن پیراهن ساده و معمولی یا بلوز و دامن برای خانم‌ها مجاز می‌باشد. تاپ‌ها باید به اندازه کافی بلند باشد تا شکم مشخص نباشد. آستین الزامی است و تاپ‌ها و